

УДК 811.161.2

Мельникович Мар'яна Іванівна*Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника*

Науковий керівник: Мафтин Наталія Василівна, доктор філологічних наук, професор

*Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника***АВТОРСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДАВНЬОУКРАЇНСЬКИХ БОГІВ
У ТЕТРАЛОГІЇ ДАРИ КОРНІЙ “ЗВОРОТНИЙ БІК”**

Найновішим доробком Дари Корній є її тетралогія “Зворотний бік”. Авторка продовжує вражати. Чарівний світ давньоукраїнських богів, який постав з-під пера письменниці ще у 2012 році продовжує дивувати читачів, заохочує їх дізнатися про всі пригоди, здавалося б, звичайної дівчинки Мальви Задорожної, яка навіть не підозрювала про своє незвичайне покликання та отримала Перемінник безсмертя. У романах боги представлені світлими та темними безсмертними. Вони у вирі всіх подій. Саме тому звернуто увагу на своєрідну авторську інтерпретацію давньоукраїнських божеств, які на просторах роману живуть, наче звичайні люди.

Ключові слова: світогляд, давньоукраїнські божества, темні, світлі безсмертні, сірі, Бог.

Актуальність теми дослідження полягає в недостатній кількості системного осмислення авторської інтерпретації міфології українців в художньому творі, а саме язичницьких богів, а також наявності малої кількості досліджень з цього питання.

Мета: дослідити авторське бачення давньоукраїнських богів у тетралогії “Зворотний бік”.

Першоджерела української культури варто шукати у міфологічному та ритуальному минулому українців, а саме в давніх піснях, переказах, легендах, які передавалися з уст в уста не одне століття і в певний час дослідники все ж звернули на них увагу.

Характерним для світогляду давніх українців є тлумачення світу через антонімічні категорії: добро – зло, життя – смерть, вогонь – вода, брехня – правда. Саме на отаких протиставленнях побудована ціла система, яка утворює демонічний світ та пантеон богів.

Спираючись на функції демонічних та божественних істот щодо всесвіту та людини, а також взявши до уваги часопросторові характеристики в давньоукраїнській міфології можна виділити три рівні: нижчий, середній, вищий. У дослідженні взято до уваги вищий (Перун) та середній (Стрибог, Лада...) рівні, тобто ті боги, які виконували загальні функції та найбільше шанувались у міфах.

В. Войтович у своїй праці “Генеалогія богів давньої України” чи не вперше використав порівняльно-історичний метод, тобто співставив індоевропейську міфологію з українською міфологічною системою. Зробив спробу комплексно відтворити міфореілігійні погляди наших предків.

Дуже важливим джерелом давньоукраїнської міфології є “Велесова книга”, хоча її справжність і досі є предметом дискусій. Тут показано ієрархію верховних богів, про яких йтиме мова у дослідженні та тих, яких не згадують ніякі інші джерела. Також тут є таке припущення, що всі давньоукраїнські боги – це один, єдиний Бог, тобто висловлена ідея єдиногобожжя.

Я. Головацький вважав що давньоукраїнську міфологію слід вивчати у всій її широті та залучати емпіричний метод. М. Костомаров своїми дослідження “Славянская мифология”, “Об историческом значении русской народной поэзии” зробив вагомий внесок у розвиток українського народознавства. Він вважав, що сучасне слід пояснювати дуже добре дослідивши минуле. Тому “Славянская мифология” – одна із важливих праць, присвячених слов'янській міфології.

У тетралогії Дари Корній давньоукраїнські боги представлені світами світлих та темних безсмертних, але є ще третя сторона – сірі. Що ж таке сірий бік: “то брудно-білий або вичовганий темний” [7, с. 269]. Їх дії та вчинки не зовсім зрозумілі, але їх присутність наповнює роман різноманітними перипетіями та додає сюжету гостроти. Ідеалом сірих є вільні люди і неважливо смертні чи безсмертні, адже всі є частинкою Бога. Сірість – це “відсутність у серці будь-яких почуттів” [6, с. 273].

Спираючись на записи у давніх літописах та археологічні розвідки вчені дійшли до висновку, що силою, котра забирала душі померлих до Підземного світу була Мара – богиня смерті, темної ночі, ворожечі. У своєму творі авторка залишила ці її функції, а також наділила Мару людськими рисами, як і всіх богів, згаданих у творі. Богиня смерті постає перед читачем як звичайна жінка, котра вмє посправжньому кохати та заради щастя інших зректися всього, навіть рідного сина. Дара Корній у романах доручила Марі цікаву місію – роздавати Перемінники безсмертя. Ця жінка нічого просто так ніколи не робила. Так, вона сильна, вольова, але водночас і слабка – вмє щиро радіти (коли її син, темний Стрибог

закохався у світлу Птаху), просити пробачення (за витівки свого Стриба перед його коханою), рятувати від смерті невинні душі (дозволила Птасі врятувати дівчинку Мальву), а також просто поговорити на будь-яку тему і з будь-ким, але водночас – це жінка, яка знає що і коли потрібно робити і всі її дії непрості. Вона вміє прислухатись до прохань інших безсмертних і йти всупереч долі. Йдеться про порятунок від смерті Птахи. Зробила це на прохання Перуна. Також і відвернула смерть від своєї онуки Мальви, вчасно покликавши Птаху у світ войовничих сарматок.

Хоча ця богиня належить до кола темних безсмертних, але не є зовсім темним персонажем у творі. Вона проти тотальної руйнації світів. Таким був її чоловік – сам Морок, який нищив усе і жадав безконецних смертей та воєн. Вона ж не готова була з цим миритись, тому змушена була покинути Мора, залишивши йому сина і бути ні на чийому боці – ні темна, ні світла. Незалежна.

Морок – бог брехні, обману, володар мороку. За історичними даними – син Мари та Чернобога. У творі Дара Корній зовсім по-іншому інтерпретує цього персонажа. Його функції як бога залишаються незмінними, але Мару вона не зображає його матір'ю, а дружиною. Та й про батьківство Чернобога не сказано жодного слова. Ось, що сказано про Мора у романі: “коротко стрижене волосся, чорна коротка борода, обличчя, помережане зморшками, чорні маленькі очі. Але не такі теплі, як у батька Стрибога. А навпаки, дошкульні та пекучі” [7, с. 61].

На перший погляд Мор – злий та жорстокий, але це не зовсім так. Згадати хоча б те, що він пробачив зраду свого сина Стрибога темному світові прийняв його, коли той повернувся назад. А як пояснити його кохання до Мари. Він кохав її по-справжньому тому, що: “Мара була його жінкою. Він це відчув відразу, щойно вона заговорила до нього. Спочатку був голос, мов шепіт струмочка, тоді він побачив чорні очі і... Непросто темряву в них – в очах горіли зорі, які усміхалися йому” [7, с. 67]. Чоловік пригадав слова сина, що завжди вибирає жінка, але не погоджувався з ним, бо завжди обирає серце. Неважливо чиє – жіноче чи чоловіче.

Всередині цього чоловіка одне бажання – бути щасливим. Та не виходить в нього. Він сам себе заганяє в глухий кут і не може з нього вибратись. Він незвичайно любить свого сина та пробачає йому всі витівки, тільки б той підкорявся волі батька. Особливо ставиться і до своєї онуки Мальви, яка так схожа на його дружину Мару. Який же він був задоволений, коли побачив “зеленокосу красуню Навію всю пожалену павуками та зміями, з обличчям у бородавках” [7, с. 68]. Бог не хоче вірити у смерть єдиної онуки. Шукає її, але нічого не виходить, бо дівчина не зовсім проста. Як бачимо бог Морок зображений не зовсім лихим, а має свої переживання, мрії, як і звичайні смертні.

Цікавим персонажем є також Навія. Якщо вірити історичним джерелам, то першою була Мара, а вона її дочкою – однією з тридцяти. Та Дара Корній по-своєму обіграє цей момент. Вона робить їх сестрами, причому Навія – старша. Це є досить цікавим ходом, який допомагає краще осмислити характери цих персонажів та задум авторки щодо них.

Навія завжди ненавиділа всіх і все, окрім себе самої та своєї вроди, яку повернула собі різноманітними закляттями. Мальва була на другому місці серед її ворогів. Першість, звісно ж, належала Марі – молодшій сестрі, яка була “рідна по крові, але нерідна по духу” [7, с. 78]. Відколи вона народилась, старша перестала бути в центрі уваги батьків. Коли вчилася у Храмі Чернобога, то найбільше товаришувала з Мором. Вважала, що її віддалення від батьків лише зміцнює їхні стосунки. “І хоч молодий чоловік тоді до неї не виявляв знаків уваги, які мав би робити закоханий, вважаючи Навію просто вірним другом, дівчина вперто і терпляче чекала... Бо така дружба обов'язково мала стати коханням. Бо ніхто ніколи його так сильно і по справжньому не кохатиме” [7, с. 76]. Та Морок до неї і далі ставився по-дружньому, бо в його серце увірвалось кохання – кохання до молодшої – Мари. “Мара – ніжна, спокійна, завжди впевнена у собі, трішки меланхолійна, яка терпіла всі кпини й знущання сестри і любила її тільки за те, що та рідна кров” [7, с. 76]. Відтоді кохання до Мора стало для Навії одержимістю. Навіть її випадкове зізнання у коханні нічого не змінило. Мара заради сестри відмовляла Морові, вийшла заміж за Велеса та народила йому сина. А Мор продовжував чекати кохану. Від дружби з Навією не залишилось і сліду, вона “стала для Морока лишень однією з решти представників темного світу, підлеглою. Повелитель Мор і справді став Повелителем» [7, с. 77].

Згодом Мор та Мара зішлись, у них народився син. А у Навії не було дня, щоб вона не проклинала їх кохання. Навіть, коли Мара покинула чоловіка, жінка продовжувала її ненавидіти, вважала, що лише смерть сестри простелить їй дорогу. Саме тому усім серцем ненавиділа жінок, котрі хоч якось були пов'язані з її молодшою сестрою.

Через певний час сталося те, що змусило сколихнутись не лише світлі світи, а й темні, тому Мор і Мара вимушені були зустрітись. Йдеться про Стрибога, який під впливом сірого намагався вбити Птаху та Перуна, знищуючи при цьому світи. Зрештою Мальва стала причиною цієї зустрічі. Мара сподівалась, що

дочка зможе заспокоїти Стрибога. Врешті-решт Мара застерегла Мора оберігати світ темних, а особливо Храм. Коли “хочеш миру, то готуйся до війни” [6, с.55]. Жінка просила нікого не винуватити в смерті Мальви і порадила “тримайся якнайдалі від моєї сестри. Її любов колись тебе задушить, а ненависть вб’є її ж саму” [6, с. 56].

Магура, Перуниця, Слава, Єдина – найдревніше та найголовніше божество у віруваннях українців. Була богинею війни та перемоги. Її функції у творах Дари Корній виконує одна і та сама героїня – Птаха, Магура, Перуниця, але водночас і різна, оскільки пережила смерть і переродження. В одному житті була коханою жінкою Перуна, якого теж кохала безмежно та змогла захистити на полі бою між темними та світлими безсмертними. В результаті світлі перемогли, хоч на це їй не було жодного шансу. Цю сторінку життя Магури авторка докладно не розписує. Увага зосереджена на іншій Магурі. У вирі подій Птаха – безсмертна, сильна, вольова жінка. З першого погляду закохала в себе темного Стрибога, який її ледь не вбив у її рідному світі і закохалась сама. Була відданою коханому. Тому не могла ніяк змиритись з тим, що він їй зраджував і покинула його. Помандрувала світами.

Кохання стало причиною її бід. Та й не лише воно. Світи поглинала сірість. Сірі брати, які не мали імен, зрікалися всього прагнули панувати світом. Їх філософія складна та суперечлива. Вважали, що надто багато світла та темряви не йде на користь людям, а золоту серединою є сутінь. У сірих “порожнє серце – ані ненависті, ані любові. Лишень розрахунок. Чіткий і безкомпромісний” [6, с. 210]. Отака сірість поглинула і Стриба, який легко піддався на маніпуляції Шепота (теперішнього сірого).

Важливе місце в романі відведено Ладі – богині любові, гармонії, Всесвіту. За легендами вона була донькою Хаоса. Авторка цей факт залишає. Ця богиня постає перед читачем ревнивою жінкою, яка будь-якою ціною старається вберегти своє кохання. Письменниця порівнює Ладу з калиною. “Калина – це жінка, яка в усі пори свого життя однаково красива та потрібна. Та, що більше віддає, аніж бере, більше любить і рідко коли ненавидить, завжди турбується і прощає” [4, с. 157]. Богиня не зовсім відповідає такому порівнянню, вона вмє ненавидіти. Ту описано той рідкісний випадок ненависті Лади. Вона чітко розуміє, що завжди буде для Перуна другою, але все ще на щось сподівається. Вважає, що якби не було Птахи, Перунове серце належало б тільки їй. Тому йде на підступи, нашептани сірим.

Сірі брати – маніпулятори безсмертними душами. Навіюють все, що хочуть тільки б загнати жертву в глухий кут і використати в своїх цілях. А мета в них одна – сутінь має заповнити Всесвіт. І все до цього йшло. Якби ж не Мальва та Остап, які стали причиною урівноваження світів, а може й навпаки?

Чимало місця у творі відведено Майї – богиня рослинності. До нестями закохана, віддана жінка. Заради кохання до Оракула зреклася свого призначення та “придумала собі, власне, бути поруч із коханим, підтримувати та оберігати його” [6, с. 82].

“Світ без світу. Велике ніщо, світ, заповнений нічим. Тут немає ні простору, ні часу, ні відстаней, ні реальності” [6, с. 82]. Як це жити в такому світі? Складно, але богиня змирилась зі своєю долею. Вона не боялась смерті. Коли прийшов її час покійно все прийняла, не просила в Оракула живої води та у довгих муках “з усміхом на устах – умиротворена та щаслива” [6, 183] померла.

Ще одна цікава героїня Дзеванна – повелителька мисливства. У творі належить до світлого боку сили, але як казав Мирослав “світла безсмертна з прихованою люттю всередині” [6, с. 119]. Авторка описує ще одну ревнивицю та оповідає що робить з людиною нерозділене кохання. Завжди воно приводить до фатальних наслідків. В цьому випадку це вбивство суперниці за допомогою її сина, який після цього відрікся всього і став сірим та провадив свої ідеї у всі світи. Жорстока жінка, яка не хотіла просто так миритися із тим, що коханий обрав не її. Вона мстила. А що є гірше від помсти розлюченої жінки. “Моторошна та жорстока пані, котра нікого, крім себе, не любить: ані чоловіка, ані сина, ані батьків. Вона досі мстить” [6, с. 126].

Висновок. Дара Корній у своїй тетралогії змалювала складний устрій життя світлих та темних безсмертних, наділивши їх звичайними людськими рисами. Незважаючи на те що вони безсмертні боги, в першу чергу вони люди зі своїми проблемами. Ці божества вмють любити, ненавидіти, прощати, гніватися, допомагати, обманювати, навчати, застерігати, веселитися тощо. Тобто робити все те, що притаманне смертним. Тут напрошується висновок про використання авторкою антропоморфізму, тобто надання людських рис та характерів тому, де їх нема.

Вагомим є те, письменниця звернула увагу на забуту давньоукраїнську міфологію та зробила її досить популярною. Перун та Лада, Магура-Птаха та Стрибог, Морок і Мара та інші постають перед читачами з плоті та крові, мають людські риси. В певні моменти поведуться егоїстично, бо забувають про свої високі призначення і опускаються до зрад, ревнощів, ненависті, тому часто й світлі стають на шлях підступу, нічим не відрізняючись від темних, а цим дуже вдало користуються непримітні сірі, які лише

розпалюють цю війну між світами і мають мету – створення єдиного сірого світу Досконалості. Але ж чи запанує такий світ. Авторка цього не каже. Вона не пише в кінці книги ні “кінець”, ні “далі буде”, тому надія на подальші пригоди Мальви Задоротної ще жевріє.

Список використаних джерел

1. Войтович В. Генеалогія богів давньої України : монографія. Рівне, 2007. 556 с.
2. Войтович В. Міфи та легенди давньої України : навчальна книга. Тернопіль, 2013. 464 с.
3. Головацький Я. Виклади давньослов'янських легенд, або міфологія. Київ : Довіра, 1991. 94 с.
4. Корній Д. Зворотний бік світів : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. 320 с.
5. Корній Д. Зворотний бік світла : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. 320 с.
6. Корній Д. Зворотний бік сутні : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. 288 с.
7. Корній Д. Зворотний бік темряви : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. 320 с.
8. Костомаров М. Слов'янська міфологія. Київ : Либідь, 1994. 384 с.
9. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. Київ : Український письменник, 1993. 63 с.

УДК 82.091

Буній Марія Романівна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Науковий керівник: Мафтин Наталія Василівна, доктор філологічних наук, професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДЕТЕКТИВ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ЛЕСІ ДЕМСЬКОЇ «ЛІТО У ПСИХІАТРА»

Убивства, напади, махінації – чи взагалі можливо тут відпочити? «Господи Боже!.. – простогнав Левинський.
– Чи я хоч раз висплюся в цьому селі? [1, с. 64].

У статті розглянуто художньо-змістові характеристики детектива Лесі Демської «Літо у психіатра». Аналіз здійснено крізь призму поняття «сучасний український детектив». Розглянуто проблематику сучасного детективу та характерні для твору художні засоби.

Ключові слова: сучасний детектив, психіатрія, детективний сюжет, підсвідомість, іронія, проблематика, Леся Демська, інтрига, чорний гумор.

Якісний сучасний детектив допомагає досягнути нюанси свого часу. Адже лише письменник може сміливо дивитись в очі дійсності і не приховувати правду. В українській літературі ввійшло в моду вплітати в сюжет психіатрію. Леся Демська зробила це влучно: не зосереджуючи увагу на професії головного героя, вона перейшла одразу до заплутаних сюжетних ліній з вбивством, розслідувань, мертвих тіл, психології злочинця. В одному з інтерв'ю авторка зазначила: «У нас таке життя, що кожному варто мати у друзях психіатра [6]».

У книзі Лесі Демської «Літо психіатра» гармонійно вплітаються детективний сюжет та психологічні моменти: аналіз підсвідомості, розплутування складних людських відносин і навіть трохи містики. Напружений сюжет детективу, спричиняється насиченістю тексту, таємницями, а найголовніше – інтригою. Інтрига є складовою внутрішньої форми літературного твору. Таємниця – це основа інтриги, обов'язковий елемент детективного сюжету, адже без неї не може бути і детективу [4, с. 60].

Головний герой – психіатр Андрій Левинський – втомився від своєї роботи і за порадою лікаря змінити шалений темп, їде в Карпати, щоб відпочити, набратись сили, подихати свіжим повітрям, понасолоджуватись красою та спокоєм. На перший погляд, спокійне село. Але хіба головний герой міг подумати, що тихе карпатське село є місцем, де коїться щось таємниче і невідоме. Приїхавши сюди, Андрій має ще більше роботи: всі мешканці села сприймають його як лікаря, кожного дня біля його хати можна спостерігати довгі черги пацієнтів, в більшості випадках удаваних хворих. Також на його плечах ще й розслідування вбивства (вбивства сільського голови, напад на сусіда, махінації добродійного фонду), прохання колишніх друзів, неочікувані пропозиції кохання. В селі, де є лише свої – криється кровавий вбивця.

Не в змозі цим всім розібратись, Андрій викликає допомогу зі Львова – свого хорошого друга – слідчого Ростислава Белея, разом з яким вони розплутують складність людських стосунків. Слідчий та психіатр – чим не чудова команда? Андрій викриває всі злочини, звертаючи увагу на поведінку людей, деталі, тонкості жіночої і чоловічої логіки. Дружба з користю іноді дуже добре впливає на роботу і самопочуття. Для психіатра світ криміналістики був невичерпним джерелом всяких аномалій, а для криміналіста спілкування із другом, що мав таку професію, часто ставало запорукою власного душевного здоров'я.

У селі все про всіх знають і мова не про одне село, так завжди було, є і буде. Тітка Марина – справжнє довідкове бюро, досі називає Андрія «дитинкою», не дає слова вставити. Однак зразу помітно, що